

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

Traju?i ?in bosanske drame

Rusmir Mahmut?ehaji?

U Beogradu je 18. jula 2010. godine Boris Tadi?, predsjednik Republike Srbije, bio doma?in Ivi Josipovi?u, predsjedniku Republike Hrvatske. Taj doga?aj je, kada se preispituje u bosanskohercegova?kom vidiku, i poželjan i važan. Cijelo dvadeseto stolje?e srpskih i hrvatskih odnosa obilježava bosanskohercegova?ko pitanje kao njihovo središte. Ono je na završetku tog stolje?a dostiglo svoj vrhunac u direktnoj uklju?enosti gotovo svih raspoloživih mogu?nosti srpskog nacionalnog projekta, na jednoj, i hrvatskog nacionalnog projekta, na drugoj strani, a prije svega gotovo svih državnih potencijala tih republika bivše Jugoslavije koje su kroz disoluciju Federacije u kojoj su bile uklju?ene postale nezavisne i suverene.

Taj vrhunac je zapravo rat protiv bosanskohercegova?kog društva i njegove države, rat u kojem su te obje susjedne države aktivno sudjelovale. Njihova uklju?enost bila je koordinirana i cilj joj je bio onemogu?iti strukturiranje bosanskohercegova?ke države kao ?initelja politi?ke arhitekture Zapadnog Balkana. U pretpostavljenom rastrojstvu bosanskohercegova?ke države traženo je gradivo za proširenje Srbije i Hrvatske.

Nije mogu?e promatrati susret predsjednika Srbije i Hrvatske a da on ne bude uspore?ivan s ranijim odnosima prema Bosni i Hercegovini. S obzirom na svoje tragi?ne i zlo?ina?ke sadržaje naro?ito su važni i paradigmati?ni za sve ozbiljne analize i uspore?ivanja dogovori i pothvati poznati kao Cvetkovi?-Ma?ek 1939. i Miloševi?-Tu?man 1991. godine.

U tim srpskim i hrvatskim nacionalnim programima, razvijanim i primjenjivanim tokom devetnaestoga i dvadesetoga stolje?a, poricani su integritet i budu?nost bosanskohercegova?kog društva i njegove države. Na toj osnovi provo?eni su zlo?ini protiv bosanskohercegova?kog stanovništva i razaranja gotovo svih oblika kulturne pluralnosti. U posljednjem ratu suština tih obrazaca je jasno pokazana. Iako su primjenjivani na druk?iji na?in, obrasci antibosanstva su ostali jednaki onim iz devetnaestoga stolje?a.

Na svim promatra?ima i sudionicima me?unarodnog poretku u kojem je mir najviši ideal, a naro?ito na bosanskohercegova?kim ljudima ?ijih se egzistencija ti?e sve što je u vezi s njihovom državom, obaveza je da preispituju taj susret i njegov sadržaj na osnovi uspore?ivanja sa svim sli?nim u prošlosti. Mudar odnos prema tome susretu može biti samo onaj koji pretpostavlja i kriti?ki preispituje njegove pozitivne i negativne u?inke na bosanskohercegova?ku budu?nost. Zadovoljstvo lijepim rije?ima koje karakteriziraju svaku javnu politiku je daleko od svake mudrosti.

Sadašnje stanje bosanskohercegova?ke države nije shvatljivo mimo pitanja: Kako je ovo stanje

nastalo ili kako i ?ime je sadašnji politi?ki poredak proizведен? Na osnovi neupitnih historijskih ?injenica u posljednja dva desetlje?a mogu?e je posvjedo?iti: razorne uklju?enosti miloševi?evske Srbije i tu?manovske Hrvatske su neosporivo najvažniji uzroci sadašnjeg stanja bosanskohercegova?ke države i njenog društva. Bez državnih mo?i koje su koristili predsjednici Slobodan Miloševi? i Franjo Tu?man u ratu protiv Bosne i Hercegovine sadašnje bosanskohercegova?ko stanje ne bi bilo mogu?e. To stanje mogu?e je prikazati preko tri njegova sadržaja.

Prvi sadržaj je to što su Srbija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina (i Crna Gora) nerazlu?ivo geopoliti?ki povezane, ali i kulturno i ekonomski. Drugi je da stanje bosanskohercegova?kog društva i njegove države, u ovome ?inu njegove drame, ima gotovo sve svoje uzroke u državnim politikama Srbije i Hrvatske. Tre?i sadržaj je da su u sadašnju konstituciju, kao bitan ?initelj zaprije?enosti bosanskohercegova?kog društva i njegove države, direktno uklju?ene i Srbija i Hrvatska.

Svaki od tih sadržaja može biti preispitivan u okviru politi?ke mantre koju su predsjednici Srbije i Hrvatske manje ili više isticali tokom svojih razgovora: Mi priznajemo bosanskohercegova?ku državnu suverenost, teritorijalnu cjelovitost i svako rješenje o promjeni konstitucije koje bi bilo postignuto dogovorom tri naroda i dva entiteta. Uz to je ponavljano i Tadi?evo naglašavanje uloge Srbije kao garanta Daytonskog sporazuma, što zapravo zna?i sadašnje konstitucijske zaprije?enosti.

Stabilni odnosi triju susjednih država – Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine – mogu?i su jedino uz afirmaciju onih principa politi?kog poretka na kojima evropske elite razvijaju traju?u evropsku integraciju. Svaka od strana, a to zna?i svaka od država koja je uklju?ena u gradnju takvih odnosa, ima državni subjektivitet koji joj omogu?uje pregovaranje, dogovaranje i realiziranje zajedni?kih interesa. Ti zajedni?ki interesi se pokazuju i kao preispitivanje razine suverenosti pojedina?nih zemalja i sposobnost da se neki od njegovih sadržaja prenose na zajedni?ke organizacije i ustanove koje postoje kao dio me?unarodnog poretka ili koje njegove sudionice izgrade kao zajedni?ku potrebu.

Me?u svim državama Zapadnog Balkana Bosna i Hercegovina je najslabija. Uzmu li se bilo koji parametri za odre?ivanje razine njene održivosti – kakvi su, naprimjer, prisutnost državne vlasti na cijeloj teritoriji te zakonom ure?eni oblici organiziranja i koordinacije razli?itih funkcija – jednostavno se može ustvrditi da ni u jednome podru?ju me?udržavnih odnosa Bosna i Hercegovina nije u sadašnjim okolnostima ravnopravan partner ni Srbiji ni Hrvatskoj. Takvo stanje je posljedica razbijanja i onemogu?avanja onih državnih struktura ?ije je funkcioniranje preduvjet za raspolaganje potrebnim suverenitetom kao preduvjetom kompatibilnosti u me?unarodnoj politi?koj arhitekturi.

Bosanskohercegova?ka državna vlast je rastrojena na složen na?in. Društvo te države sa?injavaju dva kolektiva koja su se u posljednjim stolje?ima razvijala u okviru dva nacionalna programa – srpskog i hrvatskog. Ta su dva nacionalna projekta bila i ostala u me?usobnoj uzro?no-posljedi?noj interakciji. Postupno su pravoslavni stanovnici na bosanskohercegova?koj državnoj teritoriji uklju?eni u konstrukciju homogene srpske nacije, a katolici u istu takvu konstrukciju hrvatske nacije.

I srpski i hrvatski nacionalni programi, kao i svaki drugi, uklju?ivali su elitu, ideologiju i ustrojstva kojima je nacionalna država, odre?ena historijskim i prirodnim pravom, postala najvažniji a

nerijetko i sakrosanktni cilj. To je nadalje zna?ilo da je nacionalno pripadanje potrebno povezati s nacionalnom teritorijom. Svaka zamisao o razdvajaju i razgrani?enju srpske i hrvatske nacije dovodila je do bosanskohercegova?ke teritorije kao enigme i labirinta u kojima je nu?no na?i rje?enje. S posto?om slo?enom isprepleteno?u stanovništva i kulturnog naslije?a, rje?enje nije mogu?e bez promjena takvog stanja.

U enigmi i labirintu bosanskohercegova?ke teritorije realnost je, me?utim, bila znatno slo?enija. Iako su pravoslavlje i katoli?anstvo, u svojoj povezanosti sa srpskim i hrvatskim nacionalnim programima, te njima odgovaraju?e crkve, mogli biti va?na mjera razlu?enja i razgrani?enja, muslimanska prisutnost je cijeli prostor komplikirala na na?in koji je frustrirao i srpsku i hrvatsku elitu. Muslimanska prisutnost je, u skladu s tom frustracijom, gotovo redovito predstavljana kao evropska anomalija. Ako je Europa kr?anska, što je ponavljano sve do ovih dana, muslimanska prisutnost je tu suvi?na, pa je njeno odstranjivanje potrebno. U funkciji te potrebe ideologiski je konstruiran i zagovaran historijski diskontinuitet Bosanskih Muslimana u ukupnosti njihovog trajanja.

U takvim okolnostima traje drama tog evropskog naroda. Poznati Selimovi?ev opis njegove sudbine prikazuje ga kao neprispjelog za svaki poredak u evropskoj slici budu?nosti, pa tako i najtragi?njeg od svih naroda ovog prostora kojem se historija izruguje. U takvim okolnostima, s ideologiskim antimuslimanstvom i na njemu utemeljenim politi?kim programima, traju frustracije u kojima osporavatelji bosanskohercegova?kog dru?venog, kulturnog i politi?kog jedinstva nalaze po?eljne i potrebne razloge.

Srpska nacionalna cjelovitost, jednako kao i hrvatska, razvija se uglavnom u skladu s evropskim iskustvima i uz pretpostavku kompatibilnosti s njima. Te se nacionalne cjelovitosti protežu na bosanskohercegova?ku teritoriju, pa je o?ekivana ravnopravnost bosanskohercegova?kih nacija tuma?ena kao pravo na posebne veze sa Srbijom i Hrvatskom kao “mati?nim državama”, ali i kao pravo tih država da se upli?u u sva unutarnja pitanja bosanskohercegova?ke države.

Isticana nekompatibilnost muslimanske prisutnosti u tom procesu konsolidiranja evropskih procesa u ovome djelu svijeta odražava se na kolektivne ksenofobije i konfabulacije me?u muslimanima o nekim saveznicima i prijateljima negdje u svijetu. Na emocionalisti?koj i moralisti?koj razini u toj imaginaciji i konfabulaciji saveznici i prijatelji su u tzv. islamskim zemljama.

Tako nastaje imaginacijska kultura, karikaturalni “proislamski sentimentalizam”, epigonsko oponašanje pseudoislamskih formi i, što je u svemu najgore, jednostavna psihološka potkupljivost muslimana za moderne ideologische projekte koji su upakirani u ideologiski islamizam. To su neke od posljedica frustracije koja je proizvedena nacionalisti?kim osporavanjima iz susjedstva, pasivno?u nekih od najva?nijih ?initelja me?unarodnog poretka i nemogu?no?u da se iza?e iz ustrajnog segregacijskog okvira te u državi vidi pouzdano sredstvo vladavine pravednih zakona.

Slabost bosanskohercegova?ke države, njeno hrvanje s pitanjima osporavanja i opstanka te suprotstavljenosti nacionalnih elita s realnim psihološkim i supstancialnim podrškama susjednih država – uzrokuju da se muslimanske frustracije i ksenofobije ispoljavaju izvan i mimo shvatljivih politi?kih artikulacija koje su preduvjet pregovaranja i dogovaranja o zajedni?kim državnim interesima. Strah me?u Bosanskim Muslimanima je ve?i što je bosanskohercegova?ka država slabija. Taj strah raste srazmjerno snazi prisutnosti politika ?iji su centri u Beogradu i Zagrebu.

U takvim okolnostima pseudoreligijske retorike, a naj?e?e i pohlepe za javnim promicanjima,

postaju najvažnije obilježje muslimanske prisutnosti u javnosti, što se uzima kao ključni dokaz protiv njih a kao korist neprijateljima bosanskohercegovačke države. Tako uskraćenost i slabost državne politike promiče i snaži tvrdnju o Bosanskim Muslimanima kao nepolitičkom narodu.

Može se zaključiti da su osporavateljima bosanskohercegovačke države poželjni i potrebni oni dokazi koje nalaze u ksenofobijama muslimana i iz njih izvedenim ekstremnim ponašanjima pojedinaca i skupina. Ako je tako, zašto u svim oblicima muslimanskog ekstremizma ne bi trebalo tražiti ruku onih istih snaga koje su i jezikom i ognjem i načinom tokom cijelog dvadesetog stoljeća osporavale bosanskohercegovačko društvo i njegovu državu?

Bosanski Muslimani nikada u svojoj historiji nisu živjeli ni s jednim drugim muslimanskim narodom kao svojim susjedom. I dijahronijski i sinhronijski oni žive samo s kršćanima. Dijahronijski žive s kršćanima kao svojim neposrednim precima, a sinhronijski s kršćanima kao svojim susjedima. To presudno određuje i njihovu kulturu i njihov mentalitet. Njima se preovlađuju oponašanja i inkorporacije iz nesrodnih kultura smrtonosni otrov.

Neshvatanje te injenice te udaljavanje od nje u bilo koju frustracijsku imaginaciju oduzima tome narodu mogućnost artikuliranja političke svijesti kao preduvjeta sudjelovanja u gradnji političkog poretku kojeg nema i ne može biti bez realnih političkih, ali i svih drugih odnosa sa Srbima, Hrvatima, Crnogorcima, te svim drugim sudionicima u prostoru i vremenu njihove egzistencijalne drame. Oduzima im i mogućnost artikuliranja i realiziranja prava i dužnosti, mogućnost da u pravnome poretku grade prijateljstvo sa svima te odlučnost da se suprotstave svim oblicima obespravljanja.

Dok su u bosanskohercegovačkoj politici kao drami neizmirenih suprotnosti jednostavno vidljive prisutnosti Srbije i Hrvatske, Bosanskim Muslimanima ili Bošnjacima se, kao psihološka i stvarna potreba tih politika, žele učiniti veze s "islamskim svijetom", "fundamentalističkim organizacijama" te "novom turskom ulogom na Balkanu". Kada se kaže "žele učiniti", time se nikako ne kapi isključiti i stvarno muslimansko prihvatanje uključenja u taj oblik artikuliranja muslimanske kolektivne svijesti i s njom povezanih strahova.

Tako je u stanju kolektivnih svijesti te s njima povezanih političkih i svih drugih ponašanja proizведен trokut u kojem njegove tri strane sačinjavaju Srbi, Hrvati i Bošnjaci. U takvoj zamisli nacionalnih homogenosti i razdvojenosti pred tri naroda u Bosni postavljen je zahtjev koji nigdje u Evropi, niti igdje gdje su primjenjivana iskustva zapadne političke filozofije, ne može biti ispunjen: tri naroda se moraju dogоворити, što zapravo znači tri političke stranke s najviše glasa ili tri alijanse oko njih.

Zahtjevi da bude ispunjena ta konfuzna politička postavka su bitna premlađivačka politika Srbije i Hrvatske. One na toj premisi ustrajavaju, iako su kao države u više navrata bile uključene u aktivno razaranje bosanskohercegovačke države. Usput valja istaknuti da ne postoje, niti su postojali, bosanskohercegovački politički programi koji bi na slijedan način bili protiv Srbije i Hrvatske.

Moguće je navesti brojne oblike sadašnje uključenosti Srbije i Hrvatske u Bosni i Hercegovini koji su u doslovnom smislu u funkciji onemogućenja konsolidiranja državnog sistema, iako su predstavljeni i branjeni kao državne i nacionalne dužnosti i prava, dobre političke volje i tome slijedno. Još uvek nije napravljena cjelovita analiza tih uključenosti, ali one su vidljive na svakome koraku.

To su uklju?enosti u pitanja obrazovanja i kulture, socijalne skrbi, energetike, segregacije bosanskohercegova?kih gra?ana, relativiziranja državne vlasti, neprihvatanja odgovornosti za postoje?e stanje, šti?enja i skrivanja ratnih zlo?inaca i tome sli?no. Nema bitnih posljedica rata protiv Bosne za ?ije otklanjanje Srbija i Hrvatska nude svoju aktivnu i konstruktivnu uklju?enost. Naprotiv, obje su države manje ili više pasivne prema nastavljanju antibosanskohercegova?kih programa u kojima je opstanak države i sada osporavan jednako kao i ranije.

Mantru osporavanja bosanskohercegova?ke države Milorad Dodik ponavlja odlu?nije nego što su to ?inili Miloševi? i Karadži? te Tu?man i Boban. O tome predsjednik Borislav Tadi? ustrajno šuti. Može li se njegovo basiranje uz ariju njegovog voljenog politi?kog prijatelja u Banjoj Luci, basiranje prema kojem je on za svako rješenje o kojem se dogovore tri naroda i dva entiteta, smatrati i?im do podržavanjem i podsticanjem novog ?ina bosanske drame kojeg prori?u izjave Milorada Dodika. Me?u tim izjavama je i ova varijacija: “Siguran sam da ?e do?i dan kada ?e srpski narod odlu?ivati o svojoj sudbini na referendumu. Bosna i Hercegovina je za Republiku Srpsku mora, a kao i svaka mora, ona traje dok mora.” (Oslobo?enje, 25. juli 2010. godine, 2)

A kako se narodi, što u bosanskohercegova?kom slu?aju zna?i etnonacije, mogu dogоворити? Zna?i li to da oni moraju biti teritorijalizirani, svedeni svaki od njih pojedina?no u svoje granice, te osposobljeni da izaberu svoje demokratske predstavnike kao zastupnike i ovlaštene pregovara?e naroda? Je li to mogu?e u postoje?em stanju dva entiteta koja nisu de iure etnonacionalni, što zna?i da de iure pripadaju istodobno i posve svakome od tri naroda i svima njima zajedno te i cijelom bosanskohercegova?kom narodu koji nije svediv na tri etnonacije?

Ti su entiteti, prema takvoj koncepciji etnonacija, de facto vlast etnove?ine nad onima koji su tu, na zemlji koju nastanjuju u ukupnosti svog trajanja, u?injeni manjinom. Takav se koncept de facto preslikava na sva bosanskohercegova?ka podru?ja. Slika segregacijske konstitucije državne cjeline prenijeta je od vrha do najnižih razina. Njome su kolektivne zasebnosti prisiljavane da postanu ili ve?ina ili manjina, te da im sudbina više ovisi o nekoj etnove?ini nego o njima kao pojedincima i državi.

Takvo segregacijsko stanje u ukupnosti bosanskohercegova?ke države ima svoje oslonce u onemogu?enoj državnoj vlasti te direktnim i indirektnim podrškama Srbije i Hrvatske “svojim” etnokomponentama u bosanskohercegova?koj državi. Nijednoj od tih država bosanskohercegova?ka državna vlast ne može biti partner, jer za to nema potrebne kapacitete. Nema ih, jer se separatisti?kim i autonomisti?kim djelovanjima u okviru starih nacionalnih programa podst?e ovisnost o zamisli monocentri?kih nacija.

Aktivne uklju?enosti Srbije i Hrvatske u bosanskohercegova?ku egzistencijalnu i politi?ku dramu tokom dvadesetoga stolje?a, s njene dvije kulminacije – jednom u Drugom svjetskom ratu i drugom u procesu disolucije Jugoslavije, nisu prestale ni u prvoj deceniji tre?eg milenija. Te uklju?enosti nisu jednake onim iz prethodnih vremena, ali suština im je ista. I pasivne politike Srbije i Hrvatske, nakon njihovih uklju?enosti u ratu protiv Bosne i Hercegovine, djeluju razorno, jer i to onemogu?uje promjenu državne razorenosti u sposobnosti aktivnog dogovaranja sa susjedima i drugim ?initeljima me?unarodnog poretka.

Ako se ho?e koherentan i održiv politi?ki poredak u koji su uklju?ene Bosna i Hercegovina i njeni susjedi, potrebno je troje: temeljna promjena ponašanja Srbije i Hrvatske prema Bosni i Hercegovini, što zna?i njihovo isklju?ivanje patroniziranja, tutorstava i nezakonitog arbitriranja u bosanskohercegova?koj drami; odlu?na podrška najva?nijih ?initelja mira i integracije u Evropi i

svijetu pluralnom bosanskohercegova?kom društvu i njegovoj državi koja uvažava i štiti tu pluralnost; isklju?ivanje svih oblika segregacije i aparthejda iz javne politike, te odlu?no kažnjavanje svih destruktivnih i zlo?ina?kih djela protiv ljudskosti u bosanskohercegova?koj ukupnosti.

Susreti i izjave Borisa Tadi?a, predsjednika Srbije, i Ive Josipovi?a, predsjednika Republike Hrvatske, o kojima se svjedo?i u julu ove godine ne sadrže nikakve konkretnе dokaze o potrebnoj promjeni politika njihovih država prema bosanskohercegova?kom društvu i njegovoj državi. Niko im, nažalost, iz bosanskohercegova?ke politike nije ni uputio uvjerljiv spisak tih nužnih i konkretnih promjena koje bi poslužile novom ?inu bosanskohercegova?ke drame bez ?ijeg pozitivnog razrješenja nema i ne može biti ni mira ni stabilnosti niti pravde i napretka u zemlji, njenom susjedstvu, Evropi i svijetu.

Navedena tri uvjeta normaliziranja društvenih, kulturnih politi?kih i ekonomskih prilika na Zapadnom Balkanu, koji su zapravo tri strane jednog cilja bosanskohercegova?ke politike prema svijetu, a prije svega prema Srbiji i Hrvatskoj, ozbiljiva su ako postoje kao središnji i glavni zadatak onih ?initelja politi?kog poretka koji brane bosanskohercegova?ku državu kao op?e dobro. Ako Srbija, Hrvatska i Bosna ne budu ravnopravne države u me?usobnim odnosima, uz uvažavanje da Bosna i Hercegovina nije i ne može biti nacionalna država na na?in kako su to Srbija i Hrvatska, koherentan odnos me?u njima nikada ne?e biti mogu?.

Da se do takvog ravnopravnog odnosa do?e, najve?a odgovornost je na Srbiji i Hrvatskoj. To nikako ne zna?i da sadašnji ?initelji bosanskohercegova?kog politi?kog poretka nemaju dug, koji je možda i najve?i, da definiraju i obzname sve neprihvatljive oblike ponašanja Srbije i Hrvatske prema bosanskohercegova?koj državi. Ako to Silajdži? i Komši?, kao ?lanovi predsjedništva, ne mogu zajedno, prije?ili ih iko da bosanskohercegova?koj i svjetskoj javnosti predo?e spisak svih neprihvatljivih odnosa i djelovanja Srbije i Hrvatske prema državi na ?ijem su ?elu. Samo u odnosu na tako definirane probleme, koji su posljedica djelovanja kakva nisu prihvatljiva u evropskoj politi?koj arhitekturi bilo bi mogu?e odmjeravati danas preovla?uju?i stav o protivbosanskohercegova?kom djelovanju Milorada Dodika, njegove grupe i njihovih saveznika. Budu?i da to ni jedan ni drugi nisu uradili, postavlja se pitanje: Da li politi?ka konfuzija uz nedostajanje niza državnih dokumenta – da se kao primjer navedu samo nedostajanja prostornog plana i energetske strategije države – odgovaraju i tim pojedincima i/ili skupinama ?ije politi?ke i lukrativne volje oni zastupaju?

Pluralnost bosanskohercegova?kog društva nije mogu?e razlu?iti na na?in koji bi etnonacije bile teritorijalizirane. Sadašnje posljedice ratnog pokušaja da se to u?ini nasilno moraju biti otklonjene. Ako su mir, sigurnost i pravda cilj politi?kih reformi u bosanskohercegova?koj državi i širem geopoliti?kom prostoru, sadašnja slabost države može biti otklonjena u definiranju i funkciranju onih njenih sadržaja koji ?e postupno razorna i razgra?uju?a djelovanja preina?iti u centripetalnu snagu šti?enja mira i neselektivne pravde.

© 2010 Rusmi Mahmut?ehaji?

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative

---

Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.